

v „kvalitě života“, v panujících sociálních hodnotách. Je samozřejmé, že i tento názorový trend má své kritiky, kteří jej někdy označují jako „ekologický mysticismus“, utopii, která nemá s ekologií jako vědou nic společného.

J. Stoklasa nepodléhá ve své knize Společenský rozvoj a životní prostředí žádnému z naznačených extrémních stanovisek. Vychází ze správného předpokladu, že socialismus má díky cílevědomému řízení společenských procesů předpoklady pro jejich skloubení. Jako ekonom ví a dokládá, že hospodářský rozvoj společnosti nelze zmrazit a zastavit, že pro společnost není možné, uchýlit se k nějaké ekologicky motivované askesí. Ví však také a uvádí pro to přesvědčivé argumenty, že nutná změna ve výrobním způsobu jsou pevně spjaty se změnami ve společenském vědomí.

Autor zdůvodňuje, proč v minulosti nebyl v politické ekonomii vztah životního prostředí a ekonomické rozšířené reprodukce brán v úvahu, i to, že dnes je tento stav třeba radikálně změnit. Lze vyjádřit naději, že tento moment a apel práce J. Stoklasy nezůstane u ekonomů bez povšimnutí.

Ekologizace technologií, o níž publikace hovoří, není ovšem v současnosti nějakým revolučním převratem v přístupu společnosti k výrobě, něco, co by bylo nutno prosazovat proti současným trendům v jejím řízení. Stále požadovaná a zdůrazňovaná intenzifikace, racionalizace, zavádění úspor, využívání druhotných surovin, optimalizace využití půdního fondu a krajiny jsou dnes sice většinou motivovány ekonomicky, jsou však vlastně, pokud nejsou mylně interpretovány, součástí změn, po nichž volají ekonomové. Na tomto, ale i na jiných místech se ukazuje, že ekonomika, rozvoj výroby není faktorem anti-ekologickým. Kniha přesvědčivě dokazuje, že jenom špatným pochopením principů ekonomického rozvoje a především bohužel nesprávně prováděnou praxí se „ekonomický rozvoj“ dostal v posledních desetiletích v souvislosti s rostoucím ohrožováním životního prostředí do podivné situace obžalovaného“, jak čteme hned v první větě příručky.

Pro sociology je nejzajímavější kapitola čtvrtá a pátá. Poukazuje se v nich např. na problémy spojené s ekologickým způsobem myšlení. Je možno beze zbytku souhlasit, že zavádění ekologicky přijatelných technologií je brzděno setrvačností v myšlení lidí. Sociolog by však v tomto kontextu dodal, že význam osvěty a výchovy obyvatelstva — jakkoli oněm nepochybuje — je podružný v porovnání s významem fundovaného řízení ekonomiky a celého společenského života. Mínění veřejnosti zde má jenom zprostředkovaný a — uvážíme-li akutní charakter problémů — v příliš vzdálených perspektivách se projevující vliv.

K dalšímu sociologickému rozpracování, např. k rozšíření o tematiku životního způsobu, inspirovuje také krátká podkapitola 4.2, pojednávající o životním prostředí jako součásti životní úrovně. Stěhování lidí z oblastí zaručujících vysokou úroveň hmotné spotřeby i vysokou úroveň služeb do oblastí po těchto stránkách méně příznivých, zato však ekologicky přijatelnějších, jsou pregnančním důkazem i výzvou pro přehodnocení dosavadního pohledu na naši životní úroveň.

Velmi sympaticky vyznívá závěr celé knížky. Konstatování, že kvalita životního prostředí se stává bariérou dalšího rozvoje naší společnosti a je jeho nezbytnou podmínkou, nikoli luxusem, je předcházejícím textem doloženo přesvědčivě a naprosto věcně. Přihlédne-li čtenář navíc ke konstruktivnímu, řešení předkládajícímu přístupu autora, nemůže podezírat naléhavost závěrečných odstavců z ekologické předpojatosti či nemístného škarohlídství a pesimismu.

Hana Librová

Alice Kahl — Steffen H. Wilsdorf — Herbert F. Wolf: *Kollektivbeziehungen und Lebensweise*. (Vztahy v kolektivu a životní způsob.) Berlin, Dietzverlag, Schriftenreihe Soziologie, 1984, 148 s.

V rámci rozsáhlé marxistické literatury o životním způsobu zaujme nás útlá, ale hutná knížka o životním způsobu z hlediska vztahů v kolektivu. Autoři, sociologové z Univerzity Karla Marxe v Lipsku, v ní použili specifický přístup: místo globálních pohledů na formování socialistického způsobu života soustředili svou po-

zornost na významnou úlohu kolektivních vztahů v malých skupinách, v nichž se odrážejí všechny aspekty životního způsobu (jeho základy sociálně ekonomické a materiálně technické, sociální a politické, duchovně ideologické, demografické a teritoriální) a které jsou důležitým prostředkujícím článkem mezi společností a jednotlivcem. Jde zejména o tak vlivné oblasti, jako je pracovní kolektiv, rodina, nejnižší články společenské organizace, volnočasové skupiny, sousedské vztahy v místě bydliště.

Práce je uvedena kapitolou o komponentách, základních rysech a hlavních vývojových tendencích socialistického způsobu života. Jako základní tendence autoři uvádějí změny obsahu práce, významu vzdělání, rolí vědy, zvýšení profesionální a teritoriální mobility, zkrácení pracovní doby, zvýšení masové spotřeby, růst a rozvíjení potřeb, internacionalizaci socialistického způsobu života, nutnost zvýšené odpovědnosti za zajištění životního způsobu budoucích generací, rozvoj socialistického vědomí, rostoucí význam malých skupin a kolektivů. Najdeme tu pro nás cenný přehled o literatuře, vydané na toto téma v NDR, a výsledky terénních výzkumů, provedených v lipských závodech a nových sídlištích. Ty jsou zařazeny do dalších tří kapitol, pojednávajících o problematice pracovních kolektivů, rodiny a volného času a o úloze vztahů v bydlišti. Autoři ukazují konkrétní role těchto malých skupin při formování socialistického způsobu života a současně je chápou jako specifický projev i obraz základních celospolečenských rysů a vývojových tendencí.

Z výsledků sociologických šetření nás zaujmou údaje o faktorech spokojenosti v práci (přední místa zaujímá výdělek, zajímavost práce a dobré vztahy v pracovním kolektivu), z rozborů rodinných vztahů — hodnotové orientace, populační problémy (také v NDR převažují rodiny s jedním až dvěma dětmi), otázky dělbý práce v rodině, zřetel k diferenciaci životního způsobu v rodině na základě různých fází rodinného cyklu, v poslední kapitole pak — problematika sousedských vztahů v městských aglomeracích, srovnání města a venkova, rozbor specifických rysů „města“.

Tím má recenzovaná knížka pro nás také hodnotu srovnávací, seznamuje nás nejen se specifickými charakteristikami společenského vývoje v NDR a s přístupy sesterského sociologického pracoviště, ale také přináší podněty k zamyšlení nad příbuznostmi našeho vývoje, nad analogiemi sociálních procesů v našich sousedských zemích i nad problematikou homogenizace životního způsobu v rámci celého socialistického společenství, tj. nad závažnými otázkami spjatými s vymezením rysů, jež na jedné straně spojují socialistické země, a na druhé straně představují znaky, jež odlišují socialistický způsob života od způsobu života v průmyslově vyspělých kapitalistických zemích. Toto srovnání může mít ovšem také ještě širší význam: klade otázku specifiky socialistické alternativy životního způsobu, otázku korelující s problémy realizace socialistické varianty života společnosti v podmínkách vědeckotechnického rozvoje.

Přístup, který autoři zvolili, tj. pohled na životní způsob prizmatem vztahů v menších kolektivech (pracovních, rodinných, volnočasových, teritoriálních), představuje jeden z možných průřezů sociální skutečnosti. Publikace úspěšně prokazuje jeho užitečnost. Jednou z jeho předností je nesporně komplexnost, možnost analyzovat rozmanité komponenty životního způsobu v jejich souvztáženosti, a to na relativně přehledné úrovni malých skupin, v průsečíku celospolečenského a individuálního. A to je právě u tak komplexní problematiky, jakou je problematika životního způsobu, více než potřebné.

Lubomír Nový

Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences. (Ed.: Daniel Bertaux), Sage Studies in International Sociology 23, International Sociological Association (ISA), Beverly Hills—London 1981, 309 s.

Na rozdíl od dřívějších publikací, uveřejněných v této edici Mezinárodní sociologické společnosti (ISA), se sborník studíí „Biografie a společnost“ soustřeďuje na otázky metodologické, a to na použití „biografické metody“ ve společenských vědách, zejména v sociologii a sociální psychologii. Tato metoda se opírá o analýzu biogra-